

LUND UNIVERSITY

Vägvalet efter Tesla

Jonung, Lars

Published in:
Svenska Dagbladet

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Jonung, L. (2024). Vägvalet efter Tesla. *Svenska Dagbladet*.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Lars Jonung: Vägvalet efter Tesla

Striden mellan LO och det amerikanska företaget Tesla riktar fokus på en central fråga. Ska det svenska samhället vila på en liberal individorienterad grund eller på en korporativistisk bas där starka särintressen bestämmer individens val?

Den liberala demokratin förutsätter ett antal grundläggande fri- och rättigheter kopplade till den enskilde medborgaren. Några, som äiktsfrihet och yttrandefrihet, slås fast i grundlagen. Den fundamentala rätten för den enskilde att själv få träffa sina avtal är däremot inte garanterad i vår grundlag.

Detta är anmärkningsvärt eftersom det liberala samhället vilar på frivillighetens princip. Ingen ska tvingas mot sin vilja att underkastas ett avtal.

Vår historia belyser den individuella avtalsfrihetens betydelse. Den var förutsättningen för Sveriges resa från ett fattigt till ett välbärgat land under 1800-talet fram till 1930-talet. Det gamla samhällets korporativistiska inslag försvann när skräväsande, privilegier, prisregleringar och monopol sopades bort. Fri konkurrens, frihandel och näringsfrihet blev centrala inslag i den nya liberala ordningen.

De ekonomiska och politiska framstegen för liberalismen bröts av det första världskriget och 1930-talets depression. Efter andra världskriget har de korporativistiska idéerna utövat ett starkt inflytande på svensk socialdemokrati.

På främst två områden har den individbaserade avtalsfriheten inskränkts under socialdemokratiens långa regeringsinnehav: på bostadsmarknaden, mer precisat på hyresmarknaden, och på arbetsmarknaden. I stället för privata avtal gäller här kollektiva avtal.

Som en följd av den djupa krisen i början av 1990-talet tillsatte regeringen Bildt en kommission under Assar Lindbecks ledning. I sin slutrapport från 1993 diskuterades korporativismen på följande sätt. "Intresseorganisationerna ställer den pluralistiska demokratin inför ett grundläggande dilemma. Å ena sidan förutsätter pluralismen en mångfald av självständiga organisationer. Å andra sidan kan dessa organisationer bli så mäktiga att de hotar allmänintresset. Detta dilemma är... särskilt påtagligt i Sverige".

Kommissionen krävde att "den enskilde individen måste stå självständig gentemot organisationerna". Den hoppades att fackföringsrörelsen skulle klara omställningen till "internationalisering och individualisering".

Nu 30 år senare visar striden kring Tesla att så inte blivit fallet. LO har i praktiken makten och rätten att införa näringsförbud genom

blockad av ett företag som vägrar att skriva kollektivavtal. Tesla är dessutom inte det enda företag som drabbats av LO:s näringsförbud.

Hur ska det dilemma som Lindbeck pekade på lösas? De organisationer som gynnas av dagens ordning – som Svenskt Näringsliv, LO och Hyresgästföreningen – kan knappast reformera sig själva. Deras internationellt sett unika maktställning vilar ju på den rådande illiberala ordningen.

I första hand måste förändring komma genom lagstiftning som försvagar dagens korporativistiska strukturer. Den mest radikala reformen vore att skriva in rätten för varje svensk medborgare att fritt ingå sina avtal i grundlagen. Avtalsfrihet för individen skulle då få samma ställning som övriga mänskliga fri- och rättigheter.

Avtalsfriheten bör kompletteras med nya regler rörande föreningsfriheten. Grundlagen garanterar nämligen enbart rätten att bilda föreningar. Grundlagen bör också klart försäkra rätten att stå utanför en förening.

Tillägg i vår grundlag som tryggar dessa individbaserade rättigheter skulle dämpa dagens korporativistiska krafter. Ingen hyresgäst i Allmännyttan får tvingas bli medlem i Hyresgästföreningen. Inget företag eller individ får tvingas att acceptera kollektivavtal genom blockad eller strejk organiserad av en fackförening.

Strejkvakter vid Teslas anläggning i Upplands Väsby.
Foto: Jonas Ekströmer/TT

När vi går till en mer individbaserad lagstiftning bör självklart en korporativistisk domstol som arbetsdomstolen avskaffas, där "parterna" medverkar som domare. Domstolar ska enbart bestå av jurister. Förslaget finns för övrigt i Lindbeckkommissionens lista över reformer.

Vägen bort från det korporativistiska Sverige underlättas om staten helt tar över ansvaret för arbetslöshetsförsäkringen, ett arv från 1930-talets korporativism. I dag finansierar staten minst 90 procent av A-kassornas utgifter trots att dessa administreras av fackföreningar. I ett liberalt samhälle svarar staten, inte någon utomstående part, för socialförsäkringarna.

De lagändringar som föreslås här förstärker den liberala demokratin. De innebär inte något slut för kollektivavtal eller för fackföreningar. Kollektivavtal kommer att väljas frivilligt där de är fördelaktigt för såväl arbetsgivare som arbetstagare. Så kommer troligen att bli fallet för majoriteten av storföretagen.

En grundlagsreform kräver parlamentarisk utredning och en lång beslutsprocess. Under tiden finns en snabbare väg för att nå individuell avtalsfrihet. Konkurrenslagen kan nämligen ändras så att den blir tillämplig på överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare och mellan hyresgäster och hyresvärdar.

Hur skulle svensk ekonomi påverkas genom minskad korporativism och ökat liberalt inslag? Ett argument som framförs i Tesla-konflikten är att den korporativistiska ordningen har fungerat väl. Den är ju den svenska modellen.

Argumentet är vilseledande. Vårt land har inte blivit rikt och fritt genom monopol och korporativism. Och inte har den svenska lönenivån blivit högre än i länder med mindre inslag av kollektivavtal.

Inspiration till nytänkande kan sökas i ett land som Schweiz där den federala grundlagen ger starka individuella rättigheter på det ekonomiska området. Schweiz har lägre arbetslöshet, färre strejker och högre realinkomst än Sverige. Kollektivavtal finns också i Schweiz fast täckningen är långt ifrån den svenska.

I dag hotas den liberala demokratin av växande populistiska, auktoritära och illiberala rörelser, även i Sverige. Regeringen bör motverka detta hot genom att snarast införa den individuella avtalsfriheten bland fri- och rättigheterna i vår grundlag.

Lars Jonung är professor i nationalekonomi.